

تعیین‌کننده‌های موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای
کشاورزی کمیته امداد امام خمینی (ره) در استان گلستان

**Determinants of Success of Entrepreneurial Clients in
Agricultural Employment Creation Plans of the Imam
Khomeini Relief Committee in Golestan Province**

Somayeh Mohtaram¹, Mohammad Reza
Mahboobi², Gholamhosein Abdolazade³

سمیه محترم*، محمدرضا محبویی**،
غلامحسین عبدالله‌زاده***

Introduction: Successful entrepreneurship before being an economic activity is type of art. Success has a multi-dimensional complex and unsustainable structure that includes financial and nonfinancial results. The job success of entrepreneurs is influenced by individual factors such as the characteristics of entrepreneurs such as risk-taking, the need and desire for progress, foresight, tolerance of ambiguity and independence; environmental factors such as economic, social, cultural, political and technical and structural factors such as elements, factors and physical conditions, culture and organizational resources. Accordingly, this study aimed to investigate the factors determining the success of entrepreneurial clients in agricultural employment creation plans of the Imam Khomeini Relief Committee in Golestan Province.

Method: The present study was car-

1. Ph.D. Student in Agricultural Extension and Education

2. Ph.D. in Agricultural Extension and Education, <mahbobi.47@gmail.com>

3. Ph.D. in Agricultural Development

مقدمه: کارآفرینی موفق، پیش از آنکه یک فعالیت اقتصادی باشد، نوعی هنر است. موفقیت نیز دارای ساختاری چندبعدی، پیچیده و ناپایدار است که می‌تواند شامل نتایج مالی و غیرمالی شود. موفقیت شغلی کارآفرینان متأثر از عاملهای فردی چون خصوصیات و ویژگیهای شخصی افراد کارآفرین نظیر ریسک‌پذیری، نیاز و میل به پیشرفت، آینده‌نگری، تحمل ابهام و استقلال‌طلبی؛ محیطی چون عاملهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی؛ و فنی و ساختاری چون عناصر، عاملها و شرایط فیزیکی، فرهنگ و منابع سازمانی است. براین اساس، هدف کلی این تحقیق بررسی عاملهای تعیین‌کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی کمیته امداد امام خمینی (ره) در استان گلستان بود.

روش: پژوهش حاضر با روش کمی (پیمایش) و ابزار پرسشنامه در بین ۳۵۰ نفر از مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی کمیته امداد امام خمینی (ره) در استان گلستان به شیوه

* دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج آموزش کشاورزی،
دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

** دکتر ترویج آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم
کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، (نویسنده مسئول)،

<mahbobi.47@gmail.com>

*** دکتر توسعه روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و
منابع طبیعی گرگان

ried out using a quantitative method (survey) and a questionnaire among 350 entrepreneurial clients in agricultural employment plans of the Imam Khomeini Relief Committee in Golestan province by multi-stage random sampling. The face validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts and the pre-test phase was conducted in the same region as the statistical society with 30 questionnaires. Using the obtained data and using the Cronbach's alpha coefficient, the reliability of the questionnaire for personal-motivational factors, skill, support and infrastructure, was 0/894.

Findings: Prioritization of the determinants of the success of entrepreneurial clients in agricultural employment plans showed that among the components of personality- motivational factors, the interest in success in work; among the components of the proficiency factors, having experience in relevant work; among supportive factors, conducting training courses and among infrastructural factors, having production facilities such as land and water, are ranked first. The results of the F and T tests showed that there is a significant difference between the participants' viewpoints about determinants of job success in term of educational level, income, the satisfaction level

نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای اجرا شد. اعتبار صوری پرسشنامه توسط پانل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و مرحله پیش‌آزمون در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسشنامه صورت گرفت و با داده‌های کسب‌شده و استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، پایایی پرسشنامه تحقیق برای عامل‌های شخصی- انگیزشی، مهارتی، حمایتی و زیربنایی، ۰/۸۹۴ به دست آمد.

یافته‌ها: اولویت‌بندی مؤلفه‌های تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرح‌های اشتغال‌زای کشاورزی نشان داد از بین مؤلفه‌های عامل شخصیتی و انگیزشی، علاقه به موفقیت در کار؛ از بین مؤلفه‌های عامل مهارتی، برخورداری از تجربیات کاری در زمینه شغلی مربوط؛ از بین مؤلفه‌های عامل حمایتی، برگزاری دوره‌های آموزشی و از بین مؤلفه‌های عامل زیربنایی، برخورداری از امکانات تولیدی مانند زمین و آب، در رتبه اول قرار دارند. نتایج آزمون F و t نشان داد تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه‌های پاسخ‌گویان در مورد عامل‌های تعیین‌کننده موفقیت شغلی برحسب متغیرهای سطح تحصیلات، درآمد، سطح رضایت از طرح اشتغال‌زایی، میزان تقاضای بازار برای محصولات و برخورداری از مدرک فنی‌وحرفه‌ای در زمینه کسب‌وکار وجود دارد. آزمون فریدمن نشان داد عامل شخصیتی و انگیزشی در موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین دارای بیشترین اهمیت و عامل زیربنایی دارای کمترین اهمیت است.

بحث: نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد مؤلفه‌های شخصیتی و انگیزشی دارای بیشترین و مؤلفه‌های زیربنایی دارای کمترین نقش در موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین هستند که به معنای اتکا بیشتر

of employment creation plan, the market demand amount for productions and having technical and vocational certificate related to enterprise. The Friedman test showed that the personality-motivational factor had the highest importance and infrastructural factor had the lowest importance in job success of entrepreneurial clients.

Discussion: The results showed that the personality and motivational components have the most and the infrastructural components have the least role in the job success of the entrepreneurial clients which means clients rely more on their ability and internal characteristics on their career paths.

Keywords: Agriculture, Entrepreneurship, Imam Khomeini Relief Committee, Job Creation Plans, Success

مددجویان بر تواناییها و خصیصه‌های درونی خود در مسیر موفقیت شغلی شان است.

کلیدواژه‌ها: طرحهای اشتغال‌زای، کارآفرینی، کشاورزی،

کمیته امداد امام خمینی، موفقیت

تاریخ دریافت: ۹۶/۶/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۲/۱۵

مقدمه

نهادهای عمومی غیردولتی که به منظور حمایت از اقشار آسیب‌پذیر جامعه به وجود آمده‌اند، نقش زیادی در ایجاد تحرک، حمایت، شکل‌گیری و حتی کمک مالی برای فعالیتهای تجاری کارآفرینانه سودمند برای فقرا داشته و در شکل‌گیری کارآفرینی اجتماعی تأثیرگذارند. کارآفرینی اجتماعی

در کلی‌ترین معنا، چارچوب مدیریت راهبردی است که برای سازمانهایی با اهداف منفعت اجتماعی، کاربرد دارد و امری حیاتی در تسهیل تغییرات در بخش عمومی و درک مسائل خاص اجتماعی است (بودلایی و همکاران، ۱۳۹۲). آن چیزی که باعث تمایز کارآفرینی اجتماعی از سایر انواع کارآفرینی (اقتصادی و سازمانی) می‌شود تقدم و اولویت داشتن سود و منفعت اجتماعی است. مؤسسات کارآفرین اجتماعی با شناسایی محرومانی که قدرت شروع یک کسب‌وکار اقتصادی را ندارند و توانمندسازی آنها برای ایجاد اشتغال و بهبود کیفیت زندگی، به تحقق اهداف اجتماعی چون عدالت، رفع تبعیض و کاهش نابرابری و فقر کمک می‌نمایند (کرمی و همکاران، ۱۳۹۰). کمیته امداد امام خمینی (ره) از جمله نهادهایی

است که در زمینه کارآفرینی اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کند. این نهاد عمومی که با هدف یاری محرومان و مستضعفان و خودکفا کردن آنها از سال ۱۳۵۷ شروع به فعالیت کرد، صرفاً یک بنگاه خدمات اجتماعی نیست و مأموریت آن در حمایت از اقشار محروم جامعه، در مرحله اول، خوداشتغالی و بسترسازی برای تأمین معاش آنان و در مرحله بعد، ارائه آموزشها و مهارتهای مختلف با هدف توانمندسازی اقشار محروم و خودکفایی و در نهایت خروج از چتر حمایت این نهاد است (امید و همکاران، ۱۳۹۰).

یکی از زمینه‌های فعالیت کمیته امداد، خودکفایی و اشتغال است (ذوالفقاری، ۱۳۸۲). طرحهای اشتغال‌زا نیز مجموعه فعالیتهای تولیدی، خدماتی و یا اقتصادی هستند که با شرایط و ضوابط مشخص به صورت انفرادی، خانوادگی و جمعی برای ایجاد یا توسعه اشتغال مددجویان از طریق پرداخت تسهیلات مالی (وام) اجرا می‌گردد (امید و همکاران، ۱۳۹۰). در قالب ایجاد اشتغال و ایجاد فرصتهای شغلی به‌عنوان یکی از برنامه‌های مهم و محوری کمیته امداد، زمینه‌ای ایجاد می‌شود که درآمد اقتصادی، عزت نفس و خودباوری مددجویان تحت پوشش افزایش یافته، با ارائه تسهیلاتی چون وام به آنان، زمینه راه‌اندازی کسب‌وکار و اشتغال یک‌تن یا بیشتر (اعضای خانواده یا غیر آن) توسط آنان فراهم آید و در کسوت یک کارآفرین موفق ایفای نقش نمایند (قدیمی و همکاران، ۱۳۷۷). طبق آمار موجود تا سال ۱۳۹۵ در مجموع ۳۲۹۷۵ خانوار تحت پوشش طرحهای اشتغال‌زایی کمیته امداد امام خمینی (ره) استان گلستان قرار داشته‌اند که ۲۶۹۳ تن مددجوی کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زایی کشاورزی بوده‌اند (مدیریت برنامه‌ریزی و فناوری اطلاعات کمیته امداد امام خمینی (ره) استان گلستان، ۱۳۹۵). مددجویان کارآفرین طبق تعریف کمیته امداد کسانی هستند که تحت پوشش کمیته امداد بوده، وام اشتغال دریافت کرده، اقدام به راه‌اندازی کسب‌وکار نموده و زمینه اشتغال یک‌تن یا بیشتر (اعضای خانواده یا غیر آن) را فراهم کرده‌اند و از نظر کارشناسان

کمیته امداد در زمینه کسب‌وکار خود موفق به شمار می‌روند. به‌رغم شناسایی و معرفی این مددجویان، تاکنون مطالعه‌ای در استان انجام نشده است که به بررسی عوامل شخصیتی و انگیزشی، مهارتی، حمایتی و زیربنایی موفقیت شغلی آنان پرداخته باشد. بدیهی است شناسایی عوامل موفقیت شغلی مددجویان و درجه اهمیت هر یک از این عوامل می‌تواند زمینه توجه برنامه‌ریزان و مجریان طرحهای اشتغال‌زای کمیته امداد را به آنها فراهم نموده، تحقق‌بخش اهداف این نهاد در زمینه پرورش مددجویان کارآفرین باشد. با توجه به آنچه گفته شد تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به سؤالات زیر بوده است:

۱. هر یک از عوامل شخصیتی و انگیزشی، مهارتی، حمایتی و زیربنایی بر موفقیت مددجویان کارآفرین تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) در طرحهای اشتغال‌زا از چه اهمیتی برخوردارند؟
۲. آیا تفاوت معنی‌داری بین دیدگاههای پاسخ‌گویان در مورد عاملهای تعیین‌کننده موفقیت شغلی برحسب متغیرهای سطح تحصیلات، درآمد، سطح رضایت از طرح اشتغال‌زایی، میزان تقاضای بازار برای محصولات و برخورداری از مدرک فنی‌وحرفه‌ای در زمینه کسب‌وکار وجود دارد؟
۳. ترتیب اهمیت هر یک از عوامل شخصیتی و انگیزشی، مهارتی، حمایتی و زیربنایی در موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین چگونه است؟

مبانی نظری

کارآفرینی موفق، پیش از آنکه یک فعالیت اقتصادی باشد، نوعی هنر است (جک و آلیستیر، ۱۹۹۹) و برای موفقیت و پیشرفت، فرد باید صفتها و مهارتهای فردی مختلفی را دارا باشد؛ اما چنانچه تمامی شرایط و عاملهای فردی هم مساعد باشد، موفقیت حاصل

نخواهد شد مگر آنکه عاملهای محیطی به شکل مطلوبی فراهم شوند (مقیمی، ۱۳۸۰). همچنین تعریف موفقیت شغلی بر اساس شاخصهایی چون سود، برگشت سرمایه و رشد کارکنان اگرچه صحیح است اما مطالعات نشان می‌دهد که رسیدن به ثروت، رشد مداوم و گسترش بازار در تعریف موفقیت کارآفرینان ناکافی است (بام و لوک، ۲۰۰۴) و بسیاری از کارآفرینان برای آزادی، تعادل بین کار و زندگی و پیشرفت و رضایت شخصی بیشتر از برگشت سرمایه ارزش قائل هستند (وستد و کولینگ، ۱۹۹۵؛ مینر، ۲۰۰۶)؛ بنابراین به نظر می‌رسد موفقیت دارای ساختاری چندبعدی، پیچیده و ناپایدار است که می‌تواند شامل نتایج مالی و غیرمالی شود.

موفقیت عبارت است از دستیابی به هدفی که در نظر انسان است و با رسیدن به آن هدف، برای خود موقعیت و اعتباری کسب می‌کند. به‌طورکلی می‌توان گفت که فرد موفق، کسی است که به آرزوهای خود برسد و در درون، احساس رضایت خاطر کند که این امر، خود حاصل تلاش و کوشش مداوم در زندگی است. از این تعریف می‌توان نتیجه گرفت که موفقیت، حوزه گسترده‌ای را در برمی‌گیرد (کریمی و همکاران، ۱۳۹۳). متأسفانه موفقیت کارآفرینان همواره از نقطه‌نظر سه شاخص سنتی (سود، رشد و توسعه) سنجیده شده و از دیدگاه خود کارآفرینان کمتر به موفقیت پرداخته شده است، درحالی‌که مطالعات نشان می‌دهد، موفقیت می‌تواند تعاریف متعددی در کارآفرینی داشته باشد؛ بنابراین می‌توان گفت کارآفرینان پیشرفت کاری خود را بر اساس شاخصهای مادی ارزشیابی نمی‌کنند آنها غالباً به تعریف شخصی از موفقیت اشاره دارند که ارزشها و اهداف آنها را منعکس می‌کند (قمبرعلی و زرافشانی، ۱۳۸۷)؛ بنابراین برای یک کارآفرین ضروری است که تشخیص بدهد چه چیزی در زندگی واقعاً برای او مهم است؛ به عبارت دیگر شناختن آنچه در زندگی مهم است

1. Baum and Locke
2. Westhead and Cowling
3. Mine

کارآفرین را تشویق می‌کند تا به اهداف شخصی خود برسد و هم‌زمان بتواند کارش را ادامه دهد (قمبرعلی و رستمی، ۱۳۹۴). برخی عاملهای فردی چون انگیزه‌ها و ویژگیهای شخصیتی و جمعیت‌شناختی را از تعیین‌کننده‌های مهم موفقیت در فرآیند کارآفرینی دانسته‌اند. درزمینه انگیزه‌ها، سه عامل انگیزشی، پاداش مالی با درآمد حاصل از آن شغل، تعامل با دیگران و ماهیت و محتوای شغل برای افراد شاغل مطرح است (شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۸۸). در مورد ویژگیهای شخصیتی می‌توان به اعتمادبه‌نفس و پنداشت از خود (میرکزاده و بهرامی، ۱۳۸۹)، میل به پیشرفت، منفعت‌طلبی و تمایل به رئیس خود بودن اشاره کرد (نادری مهدبی، ۱۳۹۳). برخی دیگر عاملهای مؤثر بر موفقیت افراد کارآفرین را شامل روان‌شناختی، محیطی و ساختاری دانسته‌اند. عاملهای روان‌شناختی، شامل خصوصیات و ویژگیهای شخصی افراد کارآفرین نظیر ریسک‌پذیری، نیاز و میل به پیشرفت، آینده‌نگری، تحمل ابهام و استقلال‌طلبی است. عاملهای محیطی شامل عاملهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و فنی است. عاملهای ساختاری عبارت است از تمام عناصر و عاملها و شرایط فیزیکی، فرهنگ و منابع سازمانی که می‌توانند بر روی فعالیتهای کارآفرینانه تأثیر بگذارند (بایندری، ۱۳۹۱).

نظریه‌های مرتبط با کارآفرینی بر مبنای نقشها، ویژگیها، رفتار و فعالیتهای کارآفرینان جنبه‌های متفاوتی از کارآفرینی را ارائه می‌دهد. از دیدگاه اقتصاددانان، کارآفرین باید توانایی خود را با افزایش سرمایه توسعه دهد تا منجر به رشد کسب‌وکار وی گردد. در مقابل، روان‌شناسان وجود ویژگیهای مشخص را شرط لازم برای تحقق کارآفرینی می‌دانند. روان‌شناسان علوم رفتاری با درک اهمیت نقش کارآفرینان در اقتصاد، به شناسایی ویژگیها و الگوهای رفتاری کارآفرینان پرداخته‌اند. کارآفرینی از دیدگاه پژوهشگران علوم رفتاری شامل دو بعد رفتاری نوآوری و ریسک‌پذیری است. از دیدگاه آنان ویژگیهای مشخص و منحصربه‌فرد یک کارآفرین منجر به موفقیت وی می‌شود. ماینر و همکاران (۱۹۸۹) نیز نظریه انگیزه کسب‌وکار را مطرح نمودند. بر اساس این نظریه، عوامل پیش‌برنده و بازدارنده مؤثر در کسب‌وکار در

نظر گرفته می‌شود. شخص کارآفرین انتظار پاداش مالی، اعتبار اجتماعی و رضایت شخصی را دارد. در عین حال شکست کاری و ورشکستگی را نیز تجربه می‌کند. معمولاً نظریه انگیزه کاری در ارتباط با میزان مناسب میان اهداف شخصی و سازمان است. هر مقداری که این میزان از مرکز دور باشد، کارآفرین در آستانه شکست در کار و ورشکستگی است. همچنین با روی آوردن جامعه‌شناسان و دیگر اندیشمندان علوم مدیریت به مطالعه کارآفرینی، نظریه‌های اجتماعی-فرهنگی و نظریه شبکه‌های اجتماعی شکل گرفت. مهم‌ترین تئوری روان‌شناختی کارآفرینی به وسیله مک کلند ارائه شده است. بر طبق این نظریه، نیاز به توفیق در افرادی که خود اشتغال هستند، بالاتر است و نیاز به توفیق افراد را تحریک می‌کند تا موقعیتهای کارآفرینانه را انتخاب نمایند. او دریافت که افراد خاصی دارای نیاز به موفقیت بالایی هستند و جوامع خاصی نیاز به موفقیت را در افراد تشدید می‌کنند. مک کلند بر این باور است که نماد کارآفرینان نیاز بالای آنها به موفقیت است. کارآفرینان بر این باورند که اگر کارشان را بهتر انجام دهند، پاداشها خودبه‌خود به دنبال آنها خواهد آمد (مقیم، ۱۳۸۳). هیسریچ معتقد است انگیزه‌هایی که سبب می‌شوند فرد به‌تنهایی به فعالیت کارآفرینانه دست بزند، بسیار متنوع هستند. دلیلی که بیش از همه برای کارآفرین شدن ذکر می‌شود، انگیزه استقلال است؛ تمایل به اینکه فرد رئیس خود باشد، همان چیزی است که زنان و مردان کارآفرین را در سراسر جهان وامی‌دارد، تمام مخاطرات اجتماعی، روانی و مالی را بپذیرند، ساعت‌های طولانی کار کنند تا فعالیت کارآفرینانه نوپای خود را پدید آورند و با موفقیت پیش برند. پیترز (۲۰۰۲) اغلب کارآفرینان را دارای مرکز کنترل درونی توصیف کرده است. چنین افرادی به قدرت و توانایی خویش اعتماد دارند و سرنوشت خود را قابل کنترل می‌دانند (احمدپور و عزیزی، ۱۳۸۴)؛ به عبارت دیگر کارآفرینان موفق، موفقیت یا شکست را به سرنوشت، اقبال یا نیروهای مشابه نسبت نمی‌دهند (احمدپور و مقیم، ۱۳۸۵). این صفت با انگیزه دستیابی به موفقیت‌های عالی، میل به مسئولیت‌پذیری شخصی و اعتماد به نفس، سازگاری دارد. هیسریچ

معتقد است خطرپذیری، خواه مالی باشد، خواه اجتماعی یا روانی، بخشی از فرآیند کارآفرینی است. بایگرو و زاچاراکیس (۱۹۹۴) ده ویژگی شخصیتی کارآفرینان موفق را خیال‌پردازی، قاطعیت، اهل عمل بودن، داشتن عزم راسخ، فداکاری، دلبستگی، موشکافی، کنترل سرنوشت کاری، درآمدزایی و توزیع ثروت ذکر می‌کند. احمدپور داریانی (۱۳۷۶) در مدل سیستمی فرایند کارآفرینی، خروجی سیستم را موفقیت کارآفرینی می‌نامد که با شاخصهای نوآوری در محصول، نوآوری در روش تولید، بازار و منابع، رشد در میزان تولید، فروش، سود، رفاه کارکنان، سرمایه‌گذاری، میزان صادرات و ایجاد موفقیت، ارزیابی می‌شود. بسیاری از محققان در اندازه‌گیری اثربخشی کسب‌وکارهای کارآفرینان از شاخص رشد و درآمد استفاده کرده‌اند چنان‌چه گارتز و کتز (۱۹۸۸) در نظریه خود استفاده از مقیاسهای مبادله در کسب‌وکار را شاخص مناسب ارزیابی‌کننده موفقیت کارآفرینان مطرح کرده‌اند. کمپل (۱۹۹۲) نیز در نظریه خود بیان می‌کند که کارآفرینی زمانی محقق می‌شود و به کارایی می‌رسد که درآمد قابل‌انتظار یک کارآفرین بیش از هزینه ریسک و دستمزد نیروی کار وی باشد.

با توجه به آنچه آمد مشخص می‌شود موفقیت شغلی کارآفرینان متأثر از عاملهای فردی (خصوصیات و ویژگیهای شخصی افراد کارآفرین نظیر ریسک‌پذیری، نیاز و میل به پیشرفت، آینده‌نگری، تحمل ابهام و استقلال‌طلبی و ...)، محیطی (شامل عاملهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و فنی) و ساختاری (شامل عناصر و عاملها و شرایط فیزیکی، فرهنگ و منابع سازمانی) است.

پیشینه تجربی

مروری بر مطالعات انجام شده بیانگر نقش عاملهای مختلف در موفقیت شغلی است از جمله اینکه سوری و زروندی (۱۳۸۵) در بررسی رابطه موفقیت شغلی زنان شاغل با عوامل شخصیتی آنان دریافتند زنان با سطح تحصیلات بیشتر از موفقیت شغلی بیشتری برخوردارند. قمبرعلی و

زرافشانی (۱۳۸۷) دریافتند مردان کارآفرین شاخصهایی چون خدمت به جامعه، کسب درآمد و تعادل کار و خانواده و زنان کارآفرین شاخصهایی نظیر تعادل کار و خانواده، کسب درآمد و علاقه به کار را به عنوان مهم ترین شاخصهای موفقیت اولویت بندی می کنند. تحقیق سعیدی (۱۳۸۸) نشان داد موفقیت کارآفرینی تابعی از ارائه خدمات مشاوره‌ای، فن آوری، حمایت‌های اطلاعاتی، پیوندهای درون بخشی، ظرفیت سازی علمی، اعتبارات و آموزش می باشد. یعقوبی و قاسمی (۱۳۸۸) در تحقیقی دریافتند اعتماد به نفس، نوآوری، شناسایی فرصتها و داشتن دانش و اطلاعات، مهم ترین عامل‌های موفقیت کارآفرینان به شمار می آیند. رازقندی و درانی (۱۳۸۸) در بررسی عامل‌های فردی و محیطی مؤثر بر موفقیت کارآفرینان دریافتند عامل‌های فردی چون مرکز کنترل درونی، خطرپذیری حساب شده، خلاقیت، توفیق طلبی، استقلال طلبی و اراده و عامل‌های محیطی چون شرایط آموزشی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی بر موفقیت آنها تأثیرگذار بوده است. کرمی و همکاران (۱۳۹۰) متغیرهای سرمایه و اشتغال (عامل‌های ساختاری)، ابتکار، خلاقیت و شناسایی فرصت (عامل‌های رفتاری) و مشوقها و قوانین (عامل‌های زمینه‌ای) را مؤلفه‌های پیش‌بینی کننده به نسبت قوی در میزان موفقیت طرح‌های اشتغال کمیته امداد امام خمینی (ره) دانسته‌اند. مطالعه عرفانی و اسدی (۱۳۹۰) نشان داد قوانین و سیاستها، پیشرفت صنعت و شدت رقابت در بنگاهها، مهم ترین عامل‌های تأثیرگذار بر موفقیت بنگاه‌های کوچک و متوسط است. محمدی و عسگری (۱۳۹۰) نشان دادند ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان شامل خلاقیت، نیاز به موفقیت، مرکز کنترل درونی، خطرپذیری و تحمل ابهام بر موفقیت کارآفرینانه مؤثر است. آذر و همکاران (۱۳۹۱) دریافتند سیاستها و قوانین کسب و کار در کشور، فناوری و ویژگی‌های کارآفرین به ترتیب به عنوان مهم ترین عامل‌های اثرگذار بر موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط به شمار می روند. نتیجه مطالعه عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد عامل‌های حمایت خانوادگی و سرمایه اجتماعی، داشتن مهارت و تجربه، هدفمندی و انگیزه بالا، دسترسی به سرمایه و منابع تولید، بستر نهادی هموار و فرصت جویی، بر عملیاتی شدن

ایده‌های کسب‌وکار اثرگذار است. مطالعه فلاح حقیقی (۱۳۹۴) نشان داد ویژگیهای فردی کارآفرینان و خانواده‌های آنها، دسترسی به منابع مالی، تأمین سرمایه انسانی مناسب، سرمایه اجتماعی، عاملهای بیرونی مرتبط با وضعیت خرد و کلان اقتصاد کشور و کیفیت زیرساختها و نهادهای درون یک کشور بر موفقیت آنان مؤثر است. حیدری ساریان (۱۳۹۴) در تحقیقی دریافت مهم‌ترین عاملهای تأثیرگذار بر موفقیت کارآفرینان روستایی شش مؤلفه توانمندسازی و تقویت زیرساخت اقتصادی، تقویت زیرساخت قانونی و اطلاع‌رسانی، تقویت انگیزش و تجاری‌سازی کشاورزی، نهادسازی و ظرفیت‌سازی و تقویت مشارکت اجتماعی و تجمع روستاهای پراکنده است. یوسف^۱ (۱۹۹۵) در مطالعه ۲۲۰ کارآفرین کسب‌وکار کوچک در منطقه جنوبی اقیانوس آرام، مهم‌ترین عاملهای موفقیت آنها را مدیریت خوب، دسترسی به منابع مالی، ویژگیهای شخصیتی و حمایت مطلوب دولت می‌داند. مورفی^۲ و همکاران (۱۹۹۶) موفقیت کسب‌وکارها را با یکی از هشت بعد عملکردی بازده، رشد و ترقی، اندازه، نقدینگی، موفقیت یا شکست، سهم از بازار و نسبت بدهی به دارایی خالص مرتبط دانسته‌اند. وارن و هاچینسون^۳ (۲۰۰۰) عامل مشتری‌مداری و خدمات به مشتریان و در نتیجه پذیرش محصول جدید را در موفقیت کسب‌وکار مؤثر دانسته‌اند. سن و تیلور^۴ (۲۰۰۷) عاملهای کلیدی موفقیت کسب‌وکار را عرضه محصول، موفقیت بازار، ارتباطات شرکتی مؤثر، روابط مشتری، اخلاقیات شرکت، بازده و کارایی عملیاتی، ثبات مالی، مدیریت استراتژیک و شایستگی اطلاعات شرکت ذکر کرده‌اند. مان^۵ و همکاران (۲۰۰۲) سه جنبه کلیدی و محوری مؤثر بر موفقیت یک بنگاه کوچک و متوسط را شامل عاملهای داخلی، محیط خارجی و تأثیر ناشی از مدیر شرکت معرفی کردند. آنان همچنین ویژگیهای خانوادگی، روان‌شناختی و رفتاری مدیر و گرداننده شرکت، مهارتهای مدیریتی و دانش فنی وی را از مؤثرترین عاملهای مرتبط با عملکرد یک

1 Yusuf

2. Murphy

3. Warren and Hutchinson

4. Sen and Taylor

5. Man

بنگاه کوچک و متوسط دانسته‌اند. اوبرهاوسر^۱ (۲۰۰۲) در مطالعه‌ای دریافت کلید موفقیت کارآفرینان، یافتن روش خلاقانه‌ای است که با به‌کارگیری فن‌آوری جدید و بازاریابی بهتر، سریع‌تر و کم‌هزینه‌تر محصولات تولیدی، خواسته‌های جمعیت را به بهترین نحو برآورده نمایند. راگ‌آف^۲ و همکاران (۲۰۰۴) نشان دادند عاملهای داخلی (خصوصیات کارآفرین چون توانایی جذب سرمایه‌گذاری خارجی، مدیریت، تأمین مالی، برنامه‌ریزی، تجربه و مهارت) و خارجی (عاملهای خارج از کنترل مالک چون نرخ مالیات فروش، هزینه‌های زیرساخت، بدهی شرکتها، وضعیت بازار اعتبارات، فرصت کسب‌وکار، در دسترس بودن منابع، شرایط اقتصادی، رقابت و قوانین دولت)، از تعیین‌کننده‌های موفقیت کسب‌وکار محسوب می‌شوند. اولسون (۲۰۰۷) عاملهای مؤثر بر موفقیت کارآفرینی را توانمندسازی نیروی انسانی از طریق ارتقای آموزش، کسب مهارت و تغییر نگرش، ایجاد شبکه‌های اطلاعاتی، تخصیص بودجه، رفع مانعها و چالشهای فراروی توسعه کارآفرینی، حذف مقررات زیاد و دست و پاگیر، مشاوره در زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف و ایجاد انگیزه دانسته است. دیکسون و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیقی به بررسی تأثیر عامل آموزش بر موفقیت کارآفرینان پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که رکن اصلی و اولیه دستیابی به ایده‌ها و آرمانهای کارآفرینی بهره‌مند شدن از آموزش می‌باشد و آموزش می‌تواند موفقیت و کارآمدی رفتارهای کارآفرینان را تضمین نماید. نتایج مطالعه بنزینگ و همکاران (۲۰۰۹) در ترکیه نشان داد عاملهای موفقیت کارآفرینان بنگاههای کوچک، خوش‌نامی بنگاه، مدیریت (شامل صداقت و مهارتهای اجتماعی)، تجربه قبلی و ویژگیهای شخصیتی بوده است. ماستن و همکاران (۲۰۱۰) در مطالعه خود به نقش تحصیلات دانشگاهی در موفقیت شغلی اشاره کرده‌اند. امینول اسلام و همکاران (۲۰۱۱) در مطالعه خود دریافتند کسب و کوچک و متوسطی که مدت‌زمان طولانی‌تری کار کرده‌اند، موفق‌تر هستند.

---

1. Oberhauser
2. Rogoff

از آنجاکه در تحقیقات گذشته بیشتر به بیان ویژگیهای افراد کارآفرین پرداخته شده است و کمتر عاملهای مؤثر بر موفقیت شغلی کارآفرینان مورد بررسی قرار گرفته است و از سوی دیگر اغلب مطالعات صورت گرفته مربوط به حوزه کارآفرینی سازمانی و اداری بوده است، لذا ضرورت دارد موضوع کارآفرینی اجتماعی و عاملهای مؤثر بر موفقیت افراد کارآفرین مورد توجه قرار گیرد. همچنین با توجه به استقبال زیاد مددجویان از طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی و راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه موفق توسط مددجویان، به نظر می‌رسد شناخت عاملهای تعیین‌کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین و مؤلفه‌های آن و میزان اهمیت و اولویت آنها، زمینه‌ساز تقویت این عاملها و بهبود فرآیند ایجاد کسب‌وکارهای کشاورزی با رویکرد کارآفرینانه در بین مددجویان کمیته امداد خواهد بود. همچنین این شناخت باعث خواهد شد زمینه استفاده مؤثر و کارا از اعتبارات تخصیص‌یافته طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی توسط مددجویان فراهم آید و از سوی دیگر مسیر دستیابی سایر مددجویان را به موفقیت در کسب‌وکار کوتاه‌تر و هموارتر سازد. بر این پایه، هدف کلی این تحقیق بررسی عاملهای تعیین‌کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی کمیته امداد امام خمینی (ره) در استان گلستان بود.

روش

این تحقیق از نظر هدف و ماهیت از نوع پژوهشهای کاربردی و ازلحاظ امکان نظارت و کنترل متغیرها، پیمایشی است که در مرحله جمع‌آوری داده‌ها به صورت میدانی انجام شده است. جامعه آماری شامل ۲۶۹۳ تن مددجوی کارآفرین کمیته امداد امام خمینی (ره) در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی در استان گلستان بودند. این مددجویان کسانی هستند که تحت پوشش کمیته امداد بوده، وام اشتغال در زمینه کشاورزی دریافت کرده، اقدام به راه‌اندازی کسب‌وکار نموده و زمینه اشتغال یک‌تن یا بیشتر (اعضای خانواده یا غیر آن) را فراهم کرده‌اند و از نظر

کارشناسان کمیته امداد در زمینه کسب و کار خود کارآفرین موفق به شمار می‌روند. با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۵۰ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری از نوع تصادفی چندمرحله‌ای بود، به این ترتیب که ابتدا از بین شهرستانهای استان، چهار شهرستان، آزادشهر در شرق استان، گرگان و آق‌قلا در مرکز استان و شهرستان کردکوی در غرب استان به صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس با رعایت تناسب سهم هر شهرستان از شمار نمونه توزیع شد. در جدول (۱)، جامعه آماری و شمار نمونه بر پایه شهرستان ارائه شده است.

جدول (۱) جامعه آماری و شمار نمونه اختصاص یافته

شمار نمونه	شمار مددجویان	شهرستان
۷۰	۵۴۰	آزادشهر
۱۳۲	۱۰۲۳	گرگان
۷۶	۵۷۹	آق قلا
۷۲	۵۵۱	کردکوی
۳۵۰	۲۶۹۳	جمع کل

ابزار گردآوری داده‌ها و اندازه‌گیری متغیرها، پرسشنامه بود که شامل ۴ بخش ویژگیهای فردی، و ویژگیهای اقتصادی، میزان برخورداری از مهارت کسب و کار و عاملهای تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغالزای کشاورزی شامل شخصی و انگیزشی (۱۰ مؤلفه)، مهارتی (۱۱ مؤلفه)، حمایتی (۱۱ مؤلفه) و زیربنایی (۷ مؤلفه) بود. روایی (اعتبار) پرسشنامه تحقیق توسط برخی اعضای گروه تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی و کارشناسان کمیته امداد مورد تأیید قرار گرفت و پایایی (قابلیت اعتماد) آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاسهای مختلف پرسشنامه بررسی شد که مقادیرهای مختلف ضریب بیانگر این بود که ابزار سنجش دارای پایایی لازم است (جدول ۲). روشهای آماری استفاده شده شامل آمار توصیفی (فراوانی،

درصد، بیشینه، کمینه، نما، میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی (t و F و فریدمن) بود. برای رتبه‌بندی و تعیین وضعیت اهمیت هر یک مؤلفه‌های تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی، با توجه به مقادیر میانگین، مقادیر ۰ تا ۲/۵ به‌عنوان اهمیت کم، ۲/۵۱ تا ۳/۷۵ به‌عنوان اهمیت متوسط و ۳/۷۶ تا ۵ به‌عنوان اهمیت بالا در نظر گرفته شد.

جدول (۲) پایایی بخشهای پرسشنامه با آلفای کرونباخ

عامل	α
شخصی و انگیزشی	۰/۸۹۴
مهارتی	۰/۸۹۴
حمایتی	۰/۸۹۴
زیربنایی	۰/۸۹۴

یافته‌ها

میانگین سنی پاسخ‌گویان ۴۰/۰۸ سال بود که حدود ۴۰ درصد آنان در بازه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال قرار داشتند. ۵۹/۱ درصد از پاسخ‌گویان را زنان و ۴۰/۹ درصد را مردان تشکیل می‌دادند. ۱۱/۷ درصد از پاسخ‌گویان مجرد، ۴۹/۱ درصد متأهل، ۲۶/۳ درصد مطلقه و ۱۲/۹ درصد بیوه بودند. ۱۶/۶ درصد پاسخ‌گویان بی‌سواد، ۲۰/۹ درصد دارای مدرک ابتدایی، ۱۵/۴ درصد راهنمایی، ۱۲/۹ درصد متوسطه، ۱۹/۷ درصد دیپلم، ۹/۷ درصد فوق‌دیپلم و ۴/۹ درصد کارشناسی بودند. بیشتر پاسخ‌گویان (۷۰/۳ درصد) دارای اعضای خانواده کمتر از ۴ نفر بودند. ۴۰/۶ درصد کمتر از ۵ سال، ۵۱/۷ درصد ۵ تا ۱۰ سال و ۱۳/۷ درصد بیش از ۱۰ سال تحت پوشش کمیته امداد بودند. ۴۰/۹ درصد از پاسخ‌گویان کمتر از ۵ سال، ۳۸/۹ درصد ۵ تا ۱۰ سال و ۲۰/۲ درصد بیش از ۱۰ سال تحت پوشش کمیته امداد بودند. اعضای خانواده ۵۶/۳ درصد از پاسخ‌گویان در طرح اشتغال‌زایی مشارکت دارند و سهم درآمدی

بیشتر پاسخ‌گویان (۳۷/۵ درصد) از طرح ۱۰ تا ۲۰ میلیون ریال در سال بوده است. نیمی از پاسخ‌گویان (۵۰ درصد) به میزان زیاد از طرح اشتغال‌زایی رضایت دارند و بیشتر آنان (۵۵/۴ درصد) میزان تقاضای بازار برای تولیدات خود را در حد متوسط دانسته‌اند. میانگین وام دریافتی پاسخ‌گویان ۹۰ میلیون ریال و میانگین میزان سرمایه‌گذاری آنان در کسب‌وکار ایجاد شده در نتیجه دریافت وام ۱۱۰ میلیون ریال بوده است. اکثر پاسخ‌گویان (۸۱/۱ درصد) دارای تجربه قبلی در کسب‌وکار خود بوده ولی بیش از نیمی از آنان (۵۱/۷ درصد) فاقد مدرک مهارت فنی و حرفه‌ای در زمینه کسب‌وکار خود بودند.

رتبه‌بندی مؤلفه‌های تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرح‌های اشتغال‌زای

کشاورزی

با توجه به مقادیر میانگین، تمام ۱۰ مؤلفه عامل شخصیتی و انگیزشی اهمیت بالایی در موفقیت مددجویان داشته‌اند و از بین آنها، مؤلفه علاقه به موفقیت در کار، در رتبه اول قرار دارد. ۱۱ مؤلفه عامل مهارتی از اهمیت بالا و متوسط در موفقیت مددجویان برخوردار بوده و با توجه به مقادیر میانگین، مؤلفه آشنایی با روشهای تأمین سرمایه و اعتبارات شروع کسب‌وکار از نهادهای مختلف، در رتبه اول قرار دارد. ۱۱ مؤلفه عامل حمایتی نیز از اهمیت بالا و متوسط در موفقیت مددجویان برخوردار بوده و از بین آنها، معرفی نیروهای کارآفرین و باتجربه به مددجویان، در رتبه اول قرار دارند. همچنین تمام ۷ مؤلفه عامل زیربنایی اهمیت متوسطی در موفقیت مددجویان داشته‌اند و از بین آنها، مؤلفه برخورداری از منابع و امکانات فیزیکی (مانند ساختمان) برای راه‌اندازی کار، در رتبه اول قرار دارد (جدول ۳).

جدول (۳) رتبه‌بندی مؤلفه‌های تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی

میزان اهمیت در موفقیت	SD	M	مؤلفه	عامل
بالا	۰/۷۱۵	۴/۱۱	علاقه به موفقیت در کار	شخصیتی و انگیزشی
بالا	۰/۸۰۵	۴/۰۵	احساس نیاز برای داشتن استقلال مالی	
بالا	۲/۷۸۲	۴/۰۳	خطر کردن برای کسب وضعیت بهتر و کسب سود بیشتر	
بالا	۰/۸۶۱	۴/۰۱	اعتبار و خوشنامی در جامعه و محیط کار	
بالا	۰/۷۲۲	۳/۹۵	نیاز به پیشرفت در کار و زندگی	
بالا	۰/۸۹۹	۳/۹۲	سخت‌کوشی و تلاش مداوم برای تحقق اهداف	
بالا	۰/۹۳۵	۳/۹۱	استفاده از فرصتهای شغلی موجود در منطقه	
بالا	۰/۸۹۲	۳/۸۵	حمایت مادی و معنوی از طرف خانواده	
بالا	۰/۹۲۸	۳/۷۹	تولید محصولات و خدمات مورد نیاز مشتریان	
بالا	۰/۹۲۰	۳/۷۸	تلاش برای تبدیل فکر به کار و عمل	
بالا	۲/۲۸۹	۳/۸۱	آشنایی با روشهای تأمین سرمایه و اعتبارات شروع کسب و کار از نهادهای مختلف	فوق
بالا	۲/۴۰۶	۳/۸	روابط و پیوندهای کاری، شغلی و آشنایی با سازمانهای مرتبط	
بالا	۰/۹۰۵	۳/۷۹	برخورداری از تجربیات کاری در زمینه شغلی مربوط	
بالا	۰/۹۰۹	۳/۷۸	داشتن اطلاعات و آگاهیهای کافی از شرایط کسب و کار	
بالا	۰/۹۱۵	۳/۷۷	تعامل و ارتباط مناسب با مشتریان	
بالا	۰/۸۹۹	۳/۷۵	آگاهی از وضعیت بازار و شناخت فرصتهای جدید آن	
متوسط	۰/۸۹۸	۳/۷۳	داشتن مهارتهای رهبری و هدایت دیگران	
متوسط	۰/۹۷۳	۳/۷۲	مشورت با صاحب‌نظران و متخصصان مربوط	
متوسط	۰/۸۹۸	۳/۶۷	آشنایی با قوانین و مقررات کمیته امداد و سایر سازمانهای حمایت‌کننده	
متوسط	۰/۹۰۱	۳/۶۶	برخورداری از آموزش تخصصی در زمینه کسب و کار فعلی	
متوسط	۱/۰۰۷	۳/۶	داشتن مدرک فنی و حرفه‌ای	

میزان اهمیت در موفقیت	SD	M	مؤلفه	عامل
بالا	۳/۸۰۹	۴/۰۳	معرفی نیروهای کارآفرین و با تجربه به مددجویان	۱ ۳
بالا	۰/۸۸۶	۳/۸۳	برگزاری دوره‌های آموزش (بازاریابی، بهداشت محیط کسب و کار، نحوه ارتباط با مشتری...) برای مددجویان	
بالا	۲/۳۹۳	۳/۷۹	نظارت، راهنمایی و مشاوره کسب و کارهای موجود در زمینه بازاریابی و فروش	
بالا	۰/۹۲۵	۳/۷۶	پرداخت تسهیلات ارزان کمیته امداد برای شروع کسب و کار	
متوسط	۰/۹۴۰	۳/۷۳	ایجاد خوشه کسب و کار جهت کمک برای راهاندازی و فروش محصول	
متوسط	۰/۹۴۰	۳/۷۲	وجود قوانین و مقررات راحت جهت اخذ وام در کمیته امداد	
متوسط	۰/۸۸۵	۳/۷	کمکهای کمیته امداد در خرید مستقیم محصولات	
متوسط	۱/۰۰۱	۳/۶۸	وجود پوشش بیمه برای شخص و بیمه طرح	
متوسط	۰/۹۴۶	۳/۶۶	پرداخت تسهیلات کمیته امداد برای تامین سرمایه ثابت و در گردش	
متوسط	۰/۹۴۵	۳/۶۵	کمکهای کمیته امداد در برپایی بازارچه فروش	
متوسط	۱/۰۳۸	۳/۶	معرفی و تشویق مددجویان به شرکت در دوره‌های کاربردی مبانی کارآفرینی و بازاریابی و ... در ادارات و سازمان فنی و حرفه‌ای	۲ ۳ ۳
متوسط	۲/۳۲۱	۳/۷	برخورداری از منابع و امکانات فیزیکی (مانند ساختمان) برای راهاندازی کار	
متوسط	۰/۹۸۴	۳/۵۷	برخورداری از امکانات تولیدی مانند زمین و آب	
متوسط	۱/۰۴۰	۳/۵۱	توانایی پرداخت هزینه‌های جاری (حقوق و دستمزد کارکنان، پرداخت هزینه آب و ..)	
متوسط	۰/۹۹۸	۳/۴۹	داشتن وثیقه/ ضامن برای گرفتن وام	
متوسط	۱/۰۱۵	۳/۴۸	آورده شخصی (سرمایه مالی اولیه) برای شروع کسب و کار	
متوسط	۱/۰۳۱	۳/۴۶	توانایی پرداخت هزینه‌های تعمیر و نگهداری (تجهیزات، فضا، ...)	
متوسط	۰/۹۴۷	۳/۳۴	وجود تشکلهای صنفی حمایت کننده	

مقایسه میزان اهمیت هر یک از عاملهای تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی برحسب سطح تحصیلات

با توجه به نتایج آزمون دانکن نشان داد افراد با سطح تحصیلات دیپلم نسبت به افراد کم‌سواد و دارای تحصیلات دانشگاهی، نقش عاملهای شخصیتی و انگیزشی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. در خصوص عامل مهارتی افراد با سطح تحصیلات دیپلم نسبت به افراد با سطح تحصیلات متوسطه و افراد بی‌سواد نقش عامل مهارتی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. در خصوص عامل حمایتی، هیچ تفاوت معنی‌داری میان افراد با سطح تحصیلات مختلف وجود ندارد. در مورد عامل زیربنایی افراد دارای تحصیلات راهنمایی نسبت به افراد با سطح تحصیلات متوسطه و دانشگاهی و افراد بی‌سواد نقش عامل زیربنایی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند (جدول ۴).

جدول (۴) مقایسه میانگین عاملهای تعیین کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین برحسب سطح تحصیلات

متغیر	عامل	گروه	n	M	SD	F	p	
سطح تحصیلات	شخصیتی و انگیزشی	بیسواد	۵۸	۳/۸۷	۰/۳۷	۴/۸۱۸	۰/۰۰۱	
		ابتدایی	۷۳	۳/۸۴	۰/۳۵			
		راهنمایی	۵۴	۳/۹۲	۰/۳۴			
		متوسطه	۴۵	۴/۰۰	۰/۳۵			
		دیپلم	۶۹	۴/۱۵	۰/۷۱			
	دانشگاهی	۵۱	۳/۸۴	۰/۳۸				
	نتایج آزمون دانکن		۶ و ۳ و ۲ و ۱ و ۵ > ۶ و ۳=۴=۱ و ۵=۴					
	مهارتی	بیسواد	۵۸	۳/۶۷	۰/۳۳	۳/۲۷۴	۰/۰۰۷	
		ابتدایی	۷۳	۳/۷۲	۰/۳۱			
		راهنمایی	۵۴	۳/۷۴	۰/۳۵			
متوسطه		۴۵	۳/۵۸	۰/۴۳				
دیپلم		۶۹	۳/۹۰	۰/۶۶				
دانشگاهی	۵۱	۳/۷۴	۰/۳۹					
نتایج آزمون دانکن		۴ و ۱ و ۵ > ۶ و ۳=۴=۱ و ۲=۳=۵=۶						
حمایتی	بیسواد	۵۸	۳/۷۱	۰/۳۴	۰/۴۵۱	۰/۸۱۳		
	ابتدایی	۷۳	۳/۷۱	۰/۳۱				
	راهنمایی	۵۴	۳/۷۸	۰/۳۳				
	متوسطه	۴۵	۳/۶۷	۰/۴۷				
	دیپلم	۶۹	۳/۸۰	۰/۷۶				
دانشگاهی	۵۱	۳/۷۰	۰/۹۷					
نتایج آزمون دانکن		۱=۲=۳=۴=۵=۶						
زیربنایی	بیسواد	۵۸	۳/۴۰	۰/۵۴	۲/۴۳۵	۰/۰۳۵		
	ابتدایی	۷۳	۳/۵۹	۰/۵۰				
	راهنمایی	۵۴	۳/۷۰	۰/۸۴				
	متوسطه	۴۵	۳/۵۲	۰/۶۹				
	دیپلم	۶۹	۳/۵۴	۰/۶۱				
دانشگاهی	۵۱	۳/۳۸	۰/۷۰					
نتایج آزمون دانکن		۶ و ۴ و ۱ و ۳ > ۲=۳=۵=۱						

مقایسه اهمیت هر یک از عاملهای تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی برحسب درآمد

با توجه به نتایج آزمون دانکن نشان داد افراد با درآمد بیشتر از ۲۰ میلیون ریال نسبت به افراد با سطح درآمد پایین‌تر از ۵ میلیون ریال، بین ۵ تا ۱۰ میلیون ریال و بین ۱۰ تا ۲۰ میلیون ریال، نقش عامل شخصیتی و انگیزشی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. همچنین افراد با درآمد کمتر از ۵ میلیون ریال نسبت به افراد با سطح درآمد بین ۵ تا ۱۰ میلیون ریال و بین ۱۰ تا ۲۰ میلیون ریال و بیشتر از ۲۰ میلیون ریال نقش عامل مهارتی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کردند. در مورد دو عامل حمایتی و زیربنایی هیچ تفاوت معنی‌داری میان افراد با میزان درآمد مختلف وجود ندارد (جدول ۵).

جدول (۵) مقایسه میانگین عاملهای تعیین کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین برحسب درآمد

متغیر	عامل	گروه	n	M	SD	F	p	
درآمد	شخصیتی و انگیزشی	کمتر از ۵۰۰ هزار تومان	۴۶	۳/۸۶	۰/۳۸	۳/۶۰۳	۰/۰۱۴	
		بین ۵۰۰ تا ۱ میلیون	۸۳	۳/۸۷	۰/۳۹			
		بین ۱ تا ۲ میلیون	۱۲۵	۳/۹۲	۰/۵۷			
		بیشتر از ۲ میلیون	۹۶	۴/۰۶	۰/۳۷			
	نتایج آزمون دانکن		۱ و ۲ و ۳ و ۴ $\epsilon > 3$ و $\epsilon = 5$ و $1=2=3$					
	مهارتی	کمتر از ۵۰۰ هزار تومان	۴۶	۳/۸۲	۰/۳۰	۲/۶۹۴	۰/۰۴۶	
		بین ۵۰۰ تا ۱ میلیون	۸۳	۳/۶۷	۰/۳۵			
		بین ۱ تا ۲ میلیون	۱۲۵	۳/۸۰	۰/۵۳			
		بیشتر از ۲ میلیون	۹۶	۳/۶۷	۰/۴۳			
	نتایج آزمون دانکن		۱ و ۲ و ۳ $\epsilon > 2$ و $\epsilon = 3$ و $1=3$					
حمایتی	کمتر از ۵۰۰ هزار تومان	۴۶	۳/۶۶	۰/۴۲	۱/۸۸۳	۰/۱۳۲		
	بین ۵۰۰ تا ۱ میلیون	۸۳	۳/۶۳	۰/۳۸				
	بین ۱ تا ۲ میلیون	۱۲۵	۳/۷۵	۰/۶۳				
	بیشتر از ۲ میلیون	۹۶	۳/۸۲	۰/۶۹				
نتایج آزمون دانکن		۱=۲=۳=۴						
زیربنایی	کمتر از ۵۰۰ هزار تومان	۴۶	۳/۵۷	۰/۵۵	۱/۱۵۹	۰/۳۲۵		
	بین ۵۰۰ تا ۱ میلیون	۸۳	۳/۳۹	۰/۶۰				
	بین ۱ تا ۲ میلیون	۱۲۵	۳/۵۴	۰/۵۴				
	بیشتر از ۲ میلیون	۹۶	۳/۵۲	۰/۶۴				
نتایج آزمون دانکن		۱=۲=۳=۴						

مقایسه اهمیت هر یک از عاملهای تعیین کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغالزای کشاورزی برحسب رضایت از طرح اشتغالزایی بین نظرات پاسخ گویان در مورد عاملهای تعیین کننده موفقیت در طرحهای اشتغالزای کشاورزی تفاوت معنی داری برحسب سطح رضایت از طرح اشتغالزایی وجود دارد. با توجه به نتایج آزمون دانکن، افراد با سطح رضایت متوسط و زیاد نسبت به افراد با سطح رضایت

کم، نقش عامل شخصیتی و انگیزشی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. در مورد عامل مهارتی، هیچ تفاوت معنی‌داری میان افراد با سطح رضایت مختلف از طرح اشتغال‌زایی وجود ندارد. در مورد عامل حمایتی، افراد با سطح رضایت زیاد نسبت به افراد با سطح رضایت متوسط و کم، نقش این عامل را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. همچنین در مورد عامل زیربنایی، افراد با سطح رضایت متوسط و زیاد نسبت به افراد با سطح رضایت کم، نقش این عامل را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند (جدول ۶).

جدول (۶) مقایسه میانگین عاملهای تعیین‌کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین برحسب رضایت از

طرح اشتغال‌زایی

متغیر	عامل	گروه	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	<i>p</i>		
رضایت از طرح اشتغال‌زایی	شخصیتی و انگیزشی	کم	۳۰	۳/۷۴	۰/۳۴	۵/۲۲۶	۰/۰۰۶		
		متوسط	۱۴۵	۳/۹۰	۰/۳۸				
		زیاد	۱۷۵	۴/۰۰	۰/۵۲				
	نتایج آزمون دانکن		۳ و ۲ > ۱						
	مهارتی	کم	۳۰	۳/۷۱	۰/۴۲	۰/۴۸۱	۰/۶۱۸		
		متوسط	۱۴۵	۳/۷۱	۰/۳۵				
		زیاد	۱۷۵	۳/۷۶	۰/۵۱				
	نتایج آزمون دانکن		۱ = ۲ = ۳						
	حمایتی	کم	۳۰	۳/۵۲	۰/۷۰	۵/۴۲۲	۰/۰۰۵		
		متوسط	۱۴۵	۳/۶۶	۰/۳۷				
زیاد		۱۷۵	۳/۸۲	۰/۶۸					
نتایج آزمون دانکن		۱ = ۲ = ۳ و ۲ > ۳							
زیربنایی	کم	۳۰	۳/۱۱	۰/۸۷	۷/۵۶۴	۰/۰۰۱			
	متوسط	۱۴۵	۳/۴۸	۰/۷۲					
	زیاد	۱۷۵	۳/۵۹	۰/۵۱					
نتایج آزمون دانکن		۳ و ۲ > ۱							

مقایسه اهمیت هر یک از عاملهای تعیین کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغالزای کشاورزی برحسب تقاضای بازار برای محصولات با توجه به نتایج آزمون دانکن نشان داد افرادی که تقاضای بازار برای محصولات آنها بیشتر و متوسط است نسبت به افرادی که تقاضای بازار برای محصولات آنها کم است، نقش عامل شخصیتی و انگیزشی را در موفقیت شغلی مهم تر ارزیابی کرده اند، اما در مورد سه عامل مهارتی، حمایتی و زیربنایی هیچ تفاوت معنی داری میان افراد وجود ندارد (جدول ۷).

جدول (۷) مقایسه میانگین عاملهای تعیین کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین برحسب میزان

تقاضای بازار برای محصولات

متغیر	عامل	گروه	n	M	SD	F	p	
میزان تقاضای بازار برای محصولات	شخصیتی و انگیزشی	کم	۴۲	۳/۸۵	۰/۳۸	۳/۷۳۵	۰/۰۲۵	
		متوسط	۱۹۴	۳/۹۱	۰/۵۲			
		زیاد	۱۱۴	۴/۰۳	۰/۳۶			
	نتایج آزمون دانکن		۱ و ۲ > ۳ و ۳ = ۲ = ۱					
	مهارتی	کم	۴۲	۳/۷۴	۰/۴۴	۱/۴۹۲	۰/۲۲۶	
		متوسط	۱۹۴	۳/۷۷	۰/۴۸			
		زیاد	۱۱۴	۳/۶۸	۰/۳۷			
	نتایج آزمون دانکن		۱ = ۲ = ۳					
	حمایتی	کم	۴۲	۳/۶۰	۰/۶۶	۱/۱۵۰	۰/۳۱۸	
		متوسط	۱۹۴	۳/۷۴	۰/۴۹			
		زیاد	۱۱۴	۳/۷۶	۰/۶۸			
	نتایج آزمون دانکن		۱ = ۲ = ۳					
زیربنایی	کم	۴۲	۳/۳۶	۰/۷۹	۱/۴۹۰	۰/۲۲۷		
	متوسط	۱۹۴	۳/۵۴	۰/۶۹				
	زیاد	۱۱۴	۳/۴۹	۰/۵۱				
نتایج آزمون دانکن		۱ = ۲ = ۳						

مقایسه اهمیت هر یک از عاملهای تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی برحسب جنسیت

این مقایسه نشان داد بین مددجویان هیچ تفاوت معنی‌داری وجود ندارد (جدول ۸).

جدول (۸) مقایسه میانگین عاملهای تعیین‌کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین برحسب جنسیت

متغیر	عامل	گروهها	n	M	SD	F	p
جنس	شخصیتی و انگیزشی	زن	۲۰۷	۳/۹۴	۰/۳۷۸	۰/۱۴۵	۰/۱۷۱
		مرد	۱۴۳	۳/۹۵	۰/۵۶۰		
	مهارتی	زن	۲۰۷	۳/۷۵	۰/۳۷۷	۰/۷۰۴	۰/۸۷۳
		مرد	۱۴۳	۳/۷۲	۰/۵۲۳		
	حمایتی	زن	۲۰۷	۳/۷۰	۰/۶۰۶	۱/۲۱۱	۰/۲۵۸
		مرد	۱۴۳	۳/۷۷	۰/۵۳۷		
	زیربنایی	زن	۲۰۷	۳/۴۶	۰/۶۱۳	۱/۴۹۳	۰/۹۴۵
		مرد	۱۴۳	۳/۵۷	۰/۶۹۸		

مقایسه میزان اهمیت هر یک از عاملهای تعیین‌کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی برحسب برخورداری از مدرک فنی‌وحرفه‌ای درزمینه کسب‌وکار

این مقایسه نشان داد در عاملهای حمایتی و زیر بنایی اختلاف معنی‌دار میان مددجویان دارای مدرک فنی‌وحرفه‌ای و فاقد آن وجود دارد؛ به‌طوری‌که با توجه به مقادیر میانگین، مددجویان دارای مدرک فنی‌وحرفه‌ای، اهمیت عاملهای حمایتی و زیربنایی را در موفقیت شغلی بیشتر ارزیابی کرده‌اند. در مورد عاملهای شخصیتی-انگیزشی و مهارتی، هیچ اختلاف معنی‌داری میان مددجویان دارای مدرک فنی‌وحرفه‌ای و فاقد آن وجود ندارد (جدول ۹).

جدول (۹) مقایسه میانگین عاملهای تعیین کننده موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین برحسب برخورداری از مدرک فنی و حرفه‌ای در زمینه کسب و کار

متغیر	عامل	گروهها	n	M	SD	F	p
برخورداری از مدرک فنی و حرفه‌ای در زمینه کسب و کار	شخصیتی و انگیزشی	بله	۱۶۹	۴/۰۱	۰/۵۳۰	۲/۶۵۹	۰/۴۸۲
		خیر	۱۸۱	۳/۸۸	۰/۳۷۵		
	مهارتی	بله	۱۶۹	۳/۷۸	۰/۴۵۳	۱/۸۵۶	۰/۳۷۴
		خیر	۱۸۱	۳/۶۹	۰/۴۲۹		
	حمایتی	بله	۱۶۹	۳/۷۷	۰/۷۱۰	۱/۱۹۹	۰/۰۰۴
		خیر	۱۸۱	۳/۶۹	۰/۴۲۱		
	زیربنایی	بله	۱۶۹	۳/۵۳	۰/۷۷۹	۰/۶۶۴	۰/۰۱۳
		خیر	۱۸۱	۳/۴۸	۰/۵۰۲		

مقایسه میانگین رتبه‌ای عاملهای تعیین کننده موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی

با استفاده از آزمون فریدمن نشان داد که این عاملها از دیدگاه پاسخ‌گویان در سطح اطمینان ۹۹ درصد، متفاوت هستند. بر این پایه، عامل شخصیتی و انگیزشی در موفقیت شغلی دارای بیشترین نقش و عامل زیربنایی دارای کمترین نقش است (جدول ۱۰).

جدول (۱۰) مقایسه نظر پاسخ‌گویان نسبت به تعیین کننده‌های موفقیت شغلی

عامل	میانگین رتبه‌ای	χ^2	p
شخصیتی و انگیزشی	۳/۰۷	۱۲۸/۶۴۶	۰/۰۰۱
مهارتی	۲/۵۰		
حمایتی	۲/۴۵		
زیربنایی	۱/۹۷		

بحث

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی تعیین‌کننده‌های موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی کمیته امداد امام خمینی (ره) در استان گلستان بود. تعیین‌کننده‌های موفقیت شغلی مددجویان کارآفرین در قالب مؤلفه‌های شخصی و انگیزشی، مهارتی، حمایتی و زیربنایی بود. نتایج نشان داد این مؤلفه‌ها از اهمیت بالا و متوسط در موفقیت مددجویان کارآفرین در طرحهای اشتغال‌زای کشاورزی برخوردارند، به‌گونه‌ای که در مؤلفه شخصیتی و انگیزشی، علاقه به موفقیت در کار، در مؤلفه مهارتی، آشنایی با روشهای تأمین سرمایه و اعتبارات شروع کسب‌وکار از نهادهای مختلف، در مؤلفه حمایتی، معرفی نیروهای کارآفرین و باتجربه به مددجویان و در مؤلفه زیربنایی، برخورداری از منابع و امکانات فیزیکی برای راه‌اندازی کار، در رتبه اول قرار دارد. بر پایه آزمون F، مددجویان با سطح تحصیلات دیپلم نقش مؤلفه‌های شخصیتی و انگیزشی و مهارتی و مددجویان با سطح تحصیلات راهنمایی نقش مؤلفه‌های زیربنایی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. شروع کسب‌وکار با سطح تحصیلاتی نه بالا و نه پایین خود انگیزه‌ای برای تلاش بیشتر به‌منظور دستیابی به موفقیت، داشتن استقلال مالی و همچنین خطر کردن برای کسب وضعیت بهتر و سود بیشتر، برخورداری از آموزش در زمینه کسب‌وکار فعلی و داشتن مهارت‌های رهبری و هدایت دیگران و... را به وجود می‌آورد که نتیجه آن رسیدن به موفقیت بیشتر در شغل است.

همچنین، سواد و تحصیلات یکی از عامل‌های مهم موفقیت شغلی است با این حال به نظر می‌رسد افرادی که در شرایط نامناسب اقتصادی و فقدان امکانات زیربنایی زندگی می‌کنند، از سطح تحصیلات کمتری نیز برخوردار باشند، در نتیجه می‌توان انتظار داشت فراهم شدن امکان دسترسی آنان به امکانات زیربنایی تولیدی، سرمایه و... در زمینه کسب‌وکار شرایطی

را به وجود می‌آورد که آنان با توجه به دستیابی به امکاناتی که سالها از آن محروم بوده‌اند انگیزه بیشتری برای موفقیت در زمینه کسب‌وکار داشته باشند. این یافته با یافته‌های سعیدی (۱۳۸۸)، رازقندی و درانی (۱۳۸۸)، ماستن و همکاران (۲۰۱۰) و اولسون (۲۰۰۷) مطابقت دارد که در تحقیق خود به تأثیر سطح تحصیلات در موفقیت شغلی اشاره کرده‌اند. مددجویان با درآمد بیشتر نقش مؤلفه شخصیتی و انگیزشی و با درآمد کمتر نقش مؤلفه مهارتی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. با افزایش سطح درآمد انگیزه‌ای برای گسترش کار، سخت‌کوشی و تلاش مداوم برای تحقق اهداف، تلاش بیشتر برای تبدیل فکر خود به کار و عمل و استفاده از فرصت‌های شغلی در منطقه و ... در فرد به وجود می‌آید که نتیجه آن دستیابی به موفقیت بیشتر است. همچنین افراد با سطح درآمد کمتر انگیزه بیشتری برای کسب درآمد بیشتر دارند و در این زمینه عامل‌های مهارتی مربوط به رهبری و مدیریت کسب‌وکار می‌توانند بستری را برای افزایش توانمندی مهارتی و حرفه‌ای آنان فراهم ساخته، افزایش تولید، درآمد و موفقیت شغلی آنان را موجب شود. این یافته‌ها با یافته‌های قمبرعلی و زرافشانی (۱۳۸۷)، رازقندی و درانی (۱۳۸۸)، کرمی و همکاران (۱۳۹۰)، حیدری ساربان (۱۳۹۴) و مورفی و همکاران (۱۹۹۶) همخوانی دارد که در تحقیق خود به تأثیر مثبت کسب درآمد بر موفقیت شغلی اشاره کرده‌اند.

مددجویان با سطح رضایت متوسط و زیاد از طرح اشتغال‌زایی، نقش مؤلفه شخصیتی و انگیزشی، با سطح رضایت زیاد، نقش مؤلفه حمایتی و با سطح رضایت متوسط و زیاد، نقش مؤلفه زیربنایی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. افزایش سطح رضایت از طرح‌های اشتغال‌زایی خود انگیزه‌ای مضاعف برای سخت‌کوشی و تلاش مداوم برای تحقق اهداف، تولید محصولات و خدمات موردنیاز مشتریان و تلاش برای تبدیل فکر به کار و عمل به وجود می‌آورد که در نتیجه نیل به موفقیت در شغل است. همچنین افزایش سطح رضایت، موجب ایجاد انگیزه گسترش کسب‌وکار در مددجو شده و این خود زمینه‌ساز تقاضای

بیشتر وی برای بهره‌مندی از حمایت‌هایی چون پوشش بیمه، آموزش، تسهیلات ارزان‌قیمت است که همگی در نیل به موفقیت شغلی مؤثرند. این یافته با یافته قمبرعلی و زرافشانی (۱۳۸۷) همخوانی دارد که علاقه به کار را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخصهای موفقیت ذکر کرده‌اند. مددجویانی که میزان تقاضای بازار برای محصولات آنها بیشتر و متوسط است نقش مؤلفه شخصیتی و انگیزشی را در موفقیت شغلی مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند. افزایش تقاضا برای محصولات و در نتیجه کسب درآمد بیشتر، انگیزه مضاعفی را در فرد به وجود می‌آورد که زمینه‌ساز علاقه بیشتر وی به موفقیت در کار، تلاش در جهت پیشرفت در کار و زندگی و برخوردار شدن از استقلال مالی، تلاش برای تبدیل فکر به کار و عمل، خطر کردن برای رسیدن به وضعیت بهتر و کسب سود بیشتر و در نتیجه کسب موفقیت شغلی است. این یافته با یافته‌های سن و تیلور (۲۰۰۷) و اوبورهاسر (۲۰۰۲)، مطابقت دارد که در تحقیق خود به تأثیر افزایش تقاضا برای محصول و فروش بیشتر در موفقیت شغلی اشاره کرده‌اند.

بر پایه آزمون t، مددجویان دارای مدرک فنی‌وحرفه‌ای در زمینه کسب‌وکار، اهمیت مؤلفه‌های حمایتی و زیربنایی را در موفقیت شغلی بیشتر ارزیابی کرده‌اند. شروع کسب‌وکار با داشتن مدرک فنی‌وحرفه‌ای و آشنایی با عامل‌های مرتبط با کسب‌وکار خود انگیزه‌ای برای تلاش بیشتر افراد به‌منظور دستیابی به موفقیت در شغل می‌باشد. این یافته با یافته‌های سعیدی (۱۳۸۸)، عبدالله‌زاده و همکاران (۱۳۹۳)، اولسون (۲۰۰۷) و راگ‌آف و همکاران (۲۰۰۴) مطابقت دارد که در تحقیق خود به تأثیر آموزش در موفقیت شغلی اشاره کرده‌اند. بر پایه آزمون فریدمن، مؤلفه‌های شخصیتی و انگیزشی در موفقیت شغلی دارای بیشترین نقش و مؤلفه‌های زیربنایی دارای کمترین نقش هستند که با یافته‌های رازقندی و درانی (۱۳۸۸)، محمدی و عسگری (۱۳۹۰)، یوسف (۱۹۹۵)، مان و همکاران (۲۰۰۲) و بنزینگ و همکاران (۲۰۰۹) مطابقت دارد که در تحقیق خود به نقش مؤلفه‌های شخصیتی و انگیزشی در موفقیت شغلی اشاره کرده‌اند. این نتیجه مؤید اتکا بیشتر مددجویان بر تواناییها و خصیصه‌های درونی خود و اتکا کمتر آنان بر عوامل بیرونی در مسیر

موفقیت شغلی شان است. در مورد مؤلفه‌های شخصیتی و انگیزشی می‌توان گفت علاقه به موفقیت زمینه‌ساز تمایل مددجو به انجام کار با معیارهای عالی جهت موفقیت در موقعیتهای رقابتی و بر عهده گرفتن مسئولیت حل مشکلات، تعیین اهداف و دستیابی به آنها از طریق تلاش شخصی است. داشتن روحیه استقلال موجب می‌شود مددجو برای خود کار کند و راه نیل به هدف و موفقیت، نتایج تصمیمات خود را بپذیرد. وجود خصیصه خطرپذیری باعث می‌شود مددجو با قبول خطرات منطقی، مناسب و درعین حال چالشی، در شرایط عدم قطعیت تصمیم‌گیری کند و این خود زمینه‌ساز نیل به موفقیت وی است. نتیجه نیاز به پیشرفت، نرسیدن مددجو از شکست و مسئولیت‌پذیری بیشتر وی و استقبال از وضعیتهای رقابتی و انتخاب کارهایی است که دارای سختی و خطر متوسط و حساب‌شده است. سخت‌کوشی و تلاش مداوم نیز باعث می‌شود آنها مشکلاتی که در طول راه‌اندازی کسب‌وکار پدیدار می‌شود را حل کنند و صادقانه برای اجرای موفقیت‌آمیز کل کسب‌وکار فعالیت کنند. تلاش برای تبدیل فکر به کار و عمل نیز زمینه‌ساز تولید محصول یا خدمات جدید است و این امر در کنار حمایت مادی و معنوی خانواده امکان‌پذیر است که در ایجاد خصیصه‌های کارآفرینانه تأثیر به‌سزایی دارد. اهمیت کم مؤلفه زیربنایی در موفقیت مددجویان را می‌توان به ناکافی بودن امکانات تولیدی و سرمایه‌ای و مشکلات آنان در تأمین وثایق و ضمانت اخذ اعتبارات مالی، هزینه‌های راه‌اندازی و تداوم کسب‌وکار و خلأ وجودی تشکلهای صنفی حمایت‌کننده نسبت داد که هر یک مانعی در زمینه موفقیت مددجویان به شمار می‌روند.

با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود:

- در قالب دوره‌های آموزشی با محتوای کارآفرینی و توسعه کسب‌وکار- به‌ویژه در مورد مددجویان تازه کار-خصیصه‌های کارآفرینانه در آنان تقویت شود.
- با هدف افزایش موفقیت شغلی مددجویان، تدارک دوره‌های آموزش مهارتی شغلی و راه‌اندازی کسب‌وکار برای آنان مدنظر قرار گیرد. در این مورد لازم است کمیته امداد با ارتباط قوی‌تر و مؤثرتر با فنی‌و حرفه‌ای استان، زمینه را برای حضور بیشتر مددجویان

در کلاسهای آموزش مهارت و اخذ مدرک فنی و حرفه‌ای در رابطه با زمینه کاری آنان فراهم آورد.

- در راستای افزایش موفقیت شغلی مددجویان حمایت‌های لازم از آنان در زمینه‌های حذف تشریفات اداری و تسهیل شرایط اخذ وام، خرید مستقیم محصولات تولیدی، پوشش بیمه فردی و شغلی، برپایی بازارچه فروش محصولات و بسترسازی حضور در دوره‌های آموزشی مورد توجه قرار گیرد.

- با حمایت کمیته امداد و همکاری دستگاه‌های اجرایی چون جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، آب منطقه‌ای و... زمینه برخورداری مددجویان از امکانات تولیدی (زمین، آب و...) در طرحهای اشتغال‌زا فراهم شود.

- با حمایت کمیته امداد زمینه شکل‌گیری و تأسیس تشکلهای صنفی حامی مددجویان تولیدکننده چون تعاونیهای تولید فراهم شود.

- با توجه به تأثیر سطح تحصیلات بر موفقیت شغلی مددجویان، پیشنهاد می‌شود معیار تحصیلات همچنان به‌عنوان یکی از شرایط اعطای وام اشتغال‌زایی مددجویان از سوی کمیته امداد مدنظر باشد.

- با توجه به تأثیر سطح رضایت مددجویان از طرحهای اشتغال‌زا بر موفقیت شغلی آنان، توصیه می‌شود کمیته امداد ضمن حمایت بیشتر از مددجویان شاغل، تنگناها و نقاط ضعف اجرای طرح را شناسایی و نسبت به رفع آنها اقدام نماید.

- با توجه به تأثیر میزان تقاضای بازار برای محصولات تولیدی مددجویان بر مؤلفه‌های شخصیتی و انگیزشی موفقیت شغلی و با هدف افزایش تقاضا در سطح جامعه برای این محصولات، توصیه می‌شود دوره‌های آموزشی با محتوای اصول بهبود کیفیت محصول و فنون بازاریابی مؤثر برای آنان تدارک دیده شود.

- آذر، ع.، صادقی، آ.، و کردناهیچ، ا. (۱۳۹۱). اولویت‌بندی عامل‌های مؤثر بر موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط حوزه فناوریهای برتر، رویکرد فرایند تحلیل شبکه‌های فازی. *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، ۵ (۲)، ۱۶۵-۱۸۴.
- امید، م. (۱۳۹۰). مدل توانمندسازی مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) با محوریت اشتغال. *مجموعه مقالات برگزیده همایش ملی توانمندسازی با رویکرد جهاد اقتصادی در کمیته امداد امام خمینی (ره)*، ۱۷ خرداد ۱۳۹۰، تهران، ۱۹-۵۷.
- احمدپورداریانی، م. (۱۳۷۶). کارآفرینی استراتژی مناسب برای افزایش بهره‌وری. *مجموعه مقالات دومین سمینار ملی بهره‌وری، سازمان ملی بهره‌وری ایران*، ۵۱-۶۱.
- احمدپورداریانی، م؛ و عزیزی، م. (۱۳۸۳). *کارآفرینی*. تهران: انتشارات محراب قلم.
- احمدپورداریانی، م؛ و مقیمی، م. (۱۳۸۵). *مبانی کارآفرینی*. تهران: نشرفراندیش.
- بایندری، ح. (۱۳۹۱). *ارزیابی عامل‌های موفقیت از دیدگاه کارآفرینان برتر استان بوشهر*. واحد آموزش و پژوهش صدا و سیما مرکز بوشهر، ۱۶۳.
- بودلایی، ح.، الوانی، م.، اعرابی، م؛ و واعظی، ر. (۱۳۹۲). مطالعه پدیدارشناختی جوهر کارآفرینی عمومی. *فصلنامه مدیریت سازمانهای دولتی*، ۱ (۴)، ۷-۲۸.
- حیدری ساریان، و. (۱۳۹۳). بررسی عامل‌های مؤثر بر موفقیت کارآفرینان روستایی استان اردبیل. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۱۳ (۳۸)، ۱۵۱-۱۶۸.
- ذوالفقاری، ع. م. (۱۳۸۲). شناخت میزان موفقیت طرح‌های خودکفایی کمیته امداد امام خمینی (ره) استان سمنان و ارائه راهکارهای عملی جهت بهبود آن. *خلاصه نتایج تحقیقات در کمیته امداد امام خمینی (ره)*، قابل دسترسی در: <http://www.emdad.ir/central/khmodiriat/m-kholase.asp>
- رازقندی، ن؛ و درانی، ک. (۱۳۸۸). شناسایی عوامل فردی و محیطی مؤثر بر موفقیت کارآفرینان برتر استان تهران جهت ارائه الگوی آموزشی. *نشریه توسعه کارآفرینی*، ۲ (۶)، ۳۹-۵۵.
- سعیدی، پ. (۱۳۸۸). نقش مدیریت نوین روستایی در کارآفرینی و ایجاد اشتغال روستاها. *فصلنامه راهبرد یاس*، ۱۹، ۸۹-۹۰.
- سوری، ف و زروندی، م. (۱۳۸۵). بررسی میزان رابطه موفقیت شغلی زنان شاغل با نوع شغل، انگیزش و عوامل شغلی آنان. *فصلنامه مطالعات فرهنگی- دفاعی زنان*، ۲ (۳-۲)، ۴۳-۷۹.
- شعبانعلی فمی، ح.، اسدی، ع.، و جویجیان، ش. (۱۳۸۸). *آشنایی با شیوه‌های خود اشتغالی*. چاپ دوم، تهران: دانشگاه پیام‌نور.
- عبدالله‌زاده، غ. ح.، جزینی، ا.، و شریف‌زاده، م. ش. (۱۳۹۳). عامل‌های مؤثر بر عملیاتی شدن ایده‌های کسب و کار، مورد: کارآموزان پایگاه‌های آموزش روستایی استان اصفهان. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۳ (۳)، ۱۱۱-۱۲۹.

- عرفانی، ع. و اسدی، ا. (۱۳۹۰). اولویت‌بندی عامل‌های مؤثر بر موفقیت بنگاه‌های کوچک و متوسط ایران با استفاده از روش تحلیل شبکه‌ای. *فصلنامه راهبرد یاس*، ۲۹، ۵۸-۸۳.
- فلاح حقیقی، ن. ۱۳۹۴. میکروکارآفرینی و توان‌مندسازی زنان روستایی: چالش‌های پیش رو. *کارآفرینی در کشاورزی*. ۲(۱)، ۱۲۵-۱۴۵.
- قدیمی، م.، رستم خانی، م. ح. و ظهیریان، ع. م. (۱۳۷۷). بررسی عملکرد کمیته امداد امام خمینی (ره) استان زنجان در طرح خودکفایی و بررسی زمینه‌های گسترش این طرح در میان خانواده‌های تحت پوشش با تأکید بر جنبه‌های اقتصادی. *خلاصه نتایج تحقیقات در کمیته امداد امام خمینی (ره)*، قابل‌بازایی در: <http://www.emdad.ir/central/khmodiriat/m-kholase.asp>
- قمبرعلی، ر. و رستمی، ف. (۱۳۹۴). بررسی رابطه ارزش‌های کارآفرینان و درک آنان از موفقیت. *کارآفرینی در کشاورزی*. ۲(۱)، ۷۷-۹۲.
- قمبرعلی، ر. و زرافشانی، ک. (۱۳۸۷). شناسایی شاخص‌های موفقیت کارآفرینان روستایی با استفاده از تحلیل مقیاس بندی چند بعدی. *مجله توسعه کارآفرینی*، ۲(۱)، ۱۳۱-۱۶۰.
- کریمی، ی.، مبارکی، م. و مهاجری، ع. (۱۳۹۰). شناسایی عامل‌های مؤثر بر موفقیت طرح‌های خودکفایی و اشتغال‌زایی کمیته امداد امام خمینی (ره) با رویکرد کارآفرینی اجتماعی. *اولین کنفرانس دانشجویی کارآفرینی کشور*، ۱۹ و ۲۰ مهرماه ۱۳۹۰، تهران، دانشگاه تهران.
- کریمی، س.، حسن‌پور، ب.، کریمی، ج. و صابری، ک. (۱۳۹۳). شناسایی شاخص‌های موفقیت کارآفرینان روستایی مورد مطالعه: کارآفرینان روستایی شهرستان سقز. *کنفرانس بین‌المللی توسعه پایدار، راهکارها و چالش‌ها با محوریت کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری*، ۱۰ دی ماه ۱۳۹۳، تبریز، دبیرخانه دائمی کنفرانس بین‌المللی توسعه پایدار، راهکارها و چالش‌ها.
- محمدی، م. و عسگری، غ. (۱۳۹۰). تأثیر شخصیت کارآفرینانه بر موفقیت کارآفرینانه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط. *نشریه توسعه کارآفرینی*، ۴(۱۳)، ۱۲۹-۱۴۸.
- مدیریت برنامه‌ریزی و فناوری اطلاعات کمیته امداد امام خمینی (ره) استان گلستان. (۱۳۹۵). *آمار نامه فعالیتهای کمیته امداد امام خمینی (ره) استان گلستان*، ۱-۷۷.
- مقیمی، م. (۱۳۸۰). *سازمان و مدیریت، رویکردی پژوهشی*. تهران: انتشارات ترمه.
- مقیمی، م. (۱۳۸۳). *کارآفرینی در نهادهای مدنی: پژوهشی در سازمانهای غیردولتی*. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- میرک‌زاده، ع. ا. و بهرامی، م. (۱۳۸۹). فناوری اطلاعات و ارتباطات، موتور محرک کارآفرینی زنان. *کارآفرین ناب*. ۲(۱۴)، ۴۶-۵۵.

- نادری مهدی، ک. (۱۳۹۳). *راهنمای خوداشتغالی و کارآفرینی*. همدان: انتشارات مصفاى الوند.
- یعقوبی، ج.، و قاسمی، ج. (۱۳۸۸). بررسی عاملهای مؤثر بر موفقیت کارآفرینان بخش کشاورزی و راهکارهای حمایت از آنان استان زنجان. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۲۰ (۲۰۲-۲۰۳)، ۸۵-۹۷
- Aminulislam ,M .D ,.Aktaruzzamankhan ,M & ,.Abuzafarmuhammad, O .(2011). Effect of Entrepreneur and Firm Characteristics on the Business Success of Small and Medium Enterprises (SMEs) (in Bangladesh). *International Journal of Business and Management*.289-299 ,(6) 3 ,
- Baum ,J .R & ,.Locke ,E.A .(2004) .The relationship of entrepreneurial traits ,skill ,and motivation to subsequent venture growth .*Journal of Applied Psychology*, 89(4), 587-598.
- Benzing ,C ,.Chu ,H .M & ,.Kara ,O .(2009) .Entrepreneurs in Turkey: a factor analysis of motivations ,success factors ,and problems .*Journal of Small Business Management*.58-91 ,(1) 47 ,
- Bygrave ,W & ,.Zacharakis ,A .(1994) *The portable MBA in entrepreneurship* .John Wiley & Sons 494 ,p.
- Campbell C .A .(1992) .A Decision theory model for entrepreneurial acts .*Entrepreneurship: Theory & Practice*.21-27 :17
- Dickson ,P .H ,.Solomon ,T ,.and Weaver ,K .M .(2008) .Entrepreneurial selection and success :Does education matter ?*Journal of small Bussiness and Enterprise Development*239-258 ,(2) 15 ,
- Gartner ,W .B & ,.Katz ,J .(1988) .Properties of emerging organizations .*Academy of Management Review*429-441 :(3) 13 ,
- Jack ,S .L & ,.Anderson ,A .R .(1999) .Entrepreneurship education within the enterprise culture producing reflective practitioners .*International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*110- ,(3) 5 , .125
- Man ,T .W .Y ,.Lau ,T & ,.Chan ,K .(2002) .The competitiveness of small and medium enterprises :A conceptualization with focus on entrepreneurial competencies .*Journal of Business Venturing*.123-142 ,(2) 17 ,
- Masten ,A.S ,.Desjardins ,CH .D ,.McCormick ,CH .M ,.Chunkuo, S & ,.Long ,G.D .(2010) .The significance of childhood competence and problems for adult success in work :A developmental cascade analysis. *Development and Psychopathology*.694-679 ,22 ,

- Miner, J. B. (2006). A psychological typology and its relationship to entrepreneurial success. *Entrepreneurship and Regional Development*, 9 (4), 76-98.
- Murphy, G. B., Trailer, J. W., & Hill, R. C. (1996). Measuring performance in entrepreneurship research. *Journal of Business Research*, 3 (1), 15-23.
- Oberhauser, A. (2002). Relocating gender and rural economic strategies. *Economic strategies. Environment and planning*, 34 (7), 1222–1227.
- Olson ,D .E .(2007) .*The role of entrepreneurial personality characteristics on entry decisions in a simulated market*. United States Association of Small Business and Entrepreneurship) .USASBE/ (Small Business Institute Director's Association) SBIDA (Conference 12 ,September ,p.140 .
- Rogoff ,E .G .,Lee ,M .S & ,Suh ,D .C .(2004) .Who did it ?Attributions by entrepreneurs and experts of the factors that cause and impede small business success .*Journal of Small Business Management*42 , 364-376 ,(4)
- Sen ,B .A & .Taylor ,R .(2007) .Determining the information needs of small and medium-sized enterprises :a critical success factor analysis. *Information Research*.1368-1613 ,(4) 12 ,
- Warren ,L .,and Hutchinson ,W .E .(2000) .Success factors for high technology SMEs :A case study from Australia .*Journal of Small Business Management*.88-91 ,(3) 38 ,
- Westhead ,P & ,Cowling ,M .(1995) .Employment change in independent owner -managed high technology firms in Great Britain .*Small Business Economics*.111-114 ,(2) 7 ,
- Yusuf ,A .(1995) .Critical Success Factors for Small Business :Perceptions of South Pacific Entrepreneurs .*Journal of Small Business Management*.68-75 ,(2) 33 ,